

3. Aspecten van maatschappelijke opbouw

Een handboek over sociaal-cultureel vormingswerk

Mej. M. Kamphuis

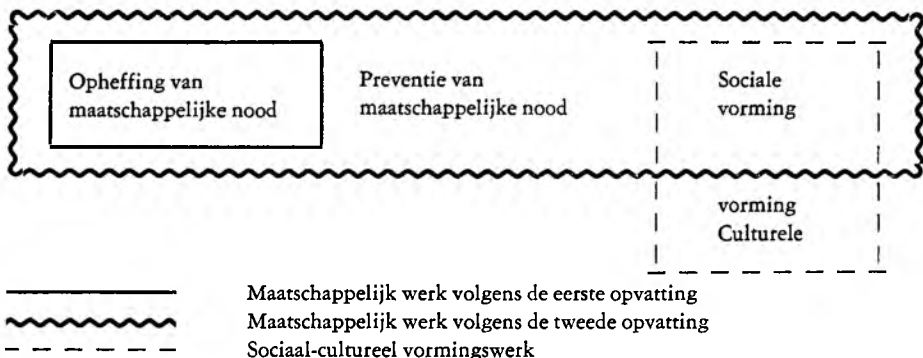
De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen heeft opnieuw, ter gelegenheid van haar 175-jarig bestaan het nut van haar bestaan bewezen door de uitgave van een handboek.¹⁾ Sinds in de laatste jaren het werk met volwassenen zich uitbreidde, doelbewuster werd en allerlei nieuwe mogelijkheden onderzocht en ging toepassen en vooral het besef kreeg van iets eigenstandigs te zijn, was de behoefte aan een samenvattend werk in dit veld dringend geworden. Zo is dan dit Handboek een opvulling van een lacune, hoewel daarmee nog niet gezegd is dat het volledig voldoet aan de eis die het zichzelf blijkt het prospectus gesteld heeft, welke als volgt geformuleerd wordt:

„In een reeks hoofdstukken behandelt Vorming niet slechts *wat* in onze tijd aan cultuur moet worden overgedragen, maar ook *hoe* dat dient te geschieden in een wereld die er geheel anders uitziet dan die van „onze jeugd” en tenslotte *met wie* die overdracht kan worden gerealiseerd. Deze *wie* zijn dan zowel degenen die als „vormingsleiders” optreden als degenen met wie het werk van vorming wordt ondernomen.”

Op zichzelf zijn de hoofdlijnen van de opzet: geschiedenis, systematiek (doelstelling, methodiek, enz.), organisatie, financiering, opleiding, toekomst, voor de hand liggend. Het is echter begrijpelijk dat de

¹⁾ Vorming, Handboek voor sociaal-cultureel vormingswerk met volwassenen. Groningen, 1959.

uitwerking van deze opzet de redacteur Prof. Dr. T. T. ten Have voor schier onoverkomelijke moeilijkheden stelde. Dit komt o.m. tot uitdrukking in de zich op verschillende plaatsen wat overlappende stof, vooral in sectie VI van de inhoud welke onder de vlag „Media en methoden” vaart en achtereenvolgens behandelt: Bibliotheekwezen, Radio, film, televisie, Informatieve tentoonstellingen, Belevingstentoonstellingen, De vereniging als vormingsinstituut, De werkwijze der volkshogescholen en vormingscentra, Over het houden van voordrachten, De leergangen, Groepswerk, Sociaal gemeenschapswerk, Kunstbeoefening, Opvoedkunst, Sociaal-pedagogische aspecten van de recreatie in de natuur. Het is niet duidelijk waarom hier niets vermeld wordt over bv. muziekwaardering en muziekbeoefening of dramatische kunsten. De toelichting van Lievegoed kan de onhelderheid, die er in deze afdeling ligt, niet wegnemen. Het artikel van Kroft „Sociaal gemeenschapswerk” is van een deze schrijver eigen degelijkheid, maar functioneert slechts weinig in het geheel. De bedoeling in dit verband van het artikel van Nieuwenhuis „Opvoedkunst”, hoe interessant op zichzelf, is ons nogal onduidelijk. Ook de zeer uiteenlopende kwaliteit van de artikelen illustreert de onhelderheid in dit gedeelte van het boek. Deze onduidelijkheid is o.i. niet zozeer een gevolg van het gebrek aan compositorisch vermogen van de redac-

tie, maar eerder een weerspiegeling van de situatie van onduidelijkheid in dit veld, van de uiteenlopende bewegingen, activiteiten en trends, waarvoor eigenheid en gemeenschappelijk doel wel een ideaal maar nog geen werkelijkheid geworden is. Voor de werkers in het veld is het artikel van drs. A. H. Bos over Groepswork een der meest bruikbare handleidingen. Wij betreuren het echter dat hij de theorie niet illustreert met praktijkvoorbeelden. Wellicht was het hoofdstuk dan iets langer geworden; daarvoor hadden zonder verlies enkele andere bijdragen kunnen vervallen.

Ondergetekende was uiteraard geïnteresseerd in de verhandeling die maatschappelijk werk en sociaal cultureel vormingswerk met elkaar confronteert en tegen elkaar afgrenst. De conclusie van de specificiteit van het cultureel vormingswerk wordt thans wel algemeen aanvaard. Het is echter waardevol dat de auteur van de Algemene Inleiding, Ten Have, ons een tweetal opvattingen van maatschappelijk werk aangeeft in de verhouding tot cultureel werk. Wij menen slechts bezwaar te moeten maken tegen de opvatting dat het tweede, wijdere begrip iets is van heden ten dage (pag. 16). Voor hem die de geschiedenis van het maatschappelijk werk bestudeert is het immers een van de interessantste ontdek-

kingen dat een samengaan en op elkaar betrokken zijn van sociale en culturele hulp en beïnvloeding er reeds geweest zijn vanaf de aanvang van het bestaan van het maatschappelijk werk. Zelfs de geschiedenis van het Nut zelve en van het destijds nog niet als zodanig geijkte maatschappelijk werk, maar het bredere veld van het helpen geeft hiervan de meest boeiende en overtuigende illustraties. De bekende Nutsrapporten hebben het helpen in de 19e eeuw van fase tot fase begeleid en gestimuleerd zowel op het gebied van woningverbetering en armoedebestrijding als kinderbescherming. De „filantropen” van die tijd maakten even gaarne gebruik van de dienst van deze in eerste instantie volksontwikkelingsorganisatie als deze door „het Nut” geboden werd. En als op het einde dezer 19e eeuw de beweging rondom „het sociale vraagstuk” ontstaat, die in de eerste plaats gericht is op sociale hervormingen en wettelijke verbeteringen, dan beseffen de dragers daarvan in een geheel te staan, als ze bovendien volkshuiswerk, woningwerk, verbetering der armenzorg stimuleren. De jaargangen van „Het Sociale Weekblad” in het laatste decennium der vorige eeuw geven daarvan interessante voorbeelden. En ook de persoon en het werk van Emilie Knappert (Leidse Volkshuis, Wereldbibliotheek, School

voor Maatschappelijk Werk), in dit Handboek enige malen genoemd, is er een levende illustratie van hoezeer reeds toen sociaal vormingswerk als een legitiem aspect van maatschappelijk werk gezien werd. Historisch is het dus nogal aanvechtbaar om, zoals tegenwoordig wel eens gebeurt, aan het maatschappelijk werk van thans verruiming van zijn inhoud, uitzetting van zijn grenspalen toe te schrijven. Dit wil niet zeggen dat de verzelfstandiging van het culturele werk een onjuiste gang van zaken is. Integendeel. Men kan overigens met voldoening constateren dat de auteur geen neiging heeft hier tegenstellingen op te roepen of te verscherpen maar alleen signaleert wat hij waarneemt. En wij vermoeden dat velen met hem mee gaan als hij de betekenis van de integratie van het sociaal en cultureel vormingswerk onderstreept (pag. 17). Als dit geen posities worden waarin men zich "from here to eternity" meent te moeten nestelen — dit geldt evenzeer voor het maatschappelijk werk — maar de dynamiek van het maatschappelijk gebeuren op een constructieve wijze zijn ontwikkeling mee laat bepalen, is een zeker integratieproces rond eigen doelstellingen en methoden altijd een verrijking van het werk en een betere dienst aan de maatschappij. In „Lijnen van ontwikkeling tot 1940" schetst Banning met grote verve de historie tot de tweede wereldoorlog. De indeling: het spel- en ontspanningstype, het patriarchale onderwijstype, het emancipatietype, het vormingstype is als hulpmiddel tot ordening wel bruikbaar, hoewel dergelijke schema's bij toepassing wel eens wat gaan wringen. Het volkshuiswerk bv. kan men inderdaad onder het patriarchale type brengen en op zichzelf hoort ook de volksuniversiteit zeker onder deze typering. Maar het kan toch als

een bezwaar gevoeld worden dat aldus een instelling wier cultureel werk vooral ook op een mensbenadering en op samen doen gericht was en een die er op uit was op overwegend intellectuele wijze culturele goederen aan de man te brengen, onder één hoofd komen te staan. Men kan zich ook afvragen of het terecht is, onder de emancipatiebeweging van de vrouw, naast het meisjes-vakonderwijs en „de Vonk", alleen de Vereniging van Huisvrouwen te noemen en niet de Nederlandsche Christen Vrouwen Bond, welks vormingsidealen verder reikten dan meerdere huishoudelijke bekwaamheid en de Nederlandsche Bond van Plattelandsvrouwen (deze zou ook bij de emancipatie van het platteland te vermelden zijn) die zulk een enorme vormende betekenis gehad heeft in de agrarische vrouwenwereld. Tenslotte nog enkele opmerkingen over het hoofdstuk „Opleidingen" van de hand van W. Geilman-De Jong. Het is jammer dat dit terminologisch al verouderd was toen het boek uitkwam; de Mammoetwet, waaraan de schrijfster zich klaarblijkelijk refereert, gebruikte toen al de o.i. weinig gelukkige termen lager, middelbaar (Middeloo), hoger (Scholen voor Maatschappelijk Werk); waarnaast men dan de Universiteit als hoogste opleidingsniveau wil zien. Ook is de beschrijving althans van de hogere opleiding achterhaald, nu de uitbreiding tot 4 jaar is aangevangen. Het doet, gezien dat zij niet zeer geïnformeerd is omtrent de inhoud van het „hoger niveau" wat merkwaardig aan dat schrijfster de opleiding waaraan zij zelf verbonden is („hoogste niveau") ziet als dat wat het dichtst bij de gestelde eisen komt. De hiërarchische rangorde die in de wet Cals aangegeven wordt is, zoals wij reeds aangaven, voor de onderhavige materie

weinig geslaagd. De noot waarin de schrijfster het waarde-element van deze terminologie wil elimineren overtuigt op geen enkele wijze.

Waarom is de beoefening van de vrije expressie met een groep „lager” dan een discussie binnen het raam van de groeps-methodiek? Waarom is beleidswerk „hoger” dan uitvoerend werk? Natuurlijk, beleidswerk kan zo omvangrijk zijn dat de verantwoordelijkheden van andere grootte worden, maar dat is niet het essentiële van het beleidswerk. Leeft men nog zo in hiërarchische voorstellingen dat die overal aangebracht moeten worden? Een huisarts doet toch geen lager werk dan een directeur van een ziekenhuis? Hoogstens kan de laatste een kwantitatief omvattender werkkring hebben.

Terzijde zij opgemerkt dat, afgezien van theoretische bezwaren, één van de fatale gevolgen voor de praktijk van deze statustrap is, dat de promotielijn altijd ligt van direct werk naar beleid, hetgeen vaak mensen die uitstekend geschikt zijn voor het eerste, noopt posities te ambiëren, waarvoor ze soms veel minder kwaliteiten hebben. Het artikel van mevrouw Geilman roept bij ons de behoefte op naar een onderzoek dat niet uitgaat van datgeen waartoe het concludeert.

Het ontbreken van een register bij dit Handboek is een ernstig tekort. In dat opzicht zouden we nog wel iets van de Amerikanen kunnen leren. Het verschijnen van een Handboek van een dergelijke importantie is daar zonder een goed gebruiksaanrapparaat ondenkbaar.

Verkenkend onderzoek naar doelstelling en werkwijze van een buurthuis in een nieuwe woonwijk

F. H. van der Veen

Kortgeleden is ter kennisname vrijgegeven een aanvankelijk intern rapport¹⁾ van drs. W. Hoebink en mej. L. Hij-

¹⁾ Dit rapport werd samengesteld in opdracht van de studiec ommissie buurt(huis)- en wijkwerk welke onder de auspiciën van de Nationale Raad voor Maatschappelijk Werk en het Nederlands Cultureel Contact de mogelijkheden bestudeert van onderzoek naar structuur en functie van het vormingswerk op territoriale grondslag. Het werd in studie genomen in een werkcollege voor kandidaten in de sociologie te Utrecht onder leiding van drs. E. Lopes Cardozo. Dit artikel is de neerslag van een referaat dat de schr. tijdens dit college heeft gehouden.

mans getiteld: Rapport Buurtwerk Stichting d'Zei huuv te Emmen.

Voor allen, die op een of andere wijze betrokken zijn bij het buurthuiswerk of belangstelling voor de ontwikkeling ervan hebben, bevat dit werk een aantal belangwekkende gegevens. Voor hen, die het rapport niet kennen, volgt hier eerst een kort overzicht over het ontstaan en de globale inhoud ervan. De Stichting d'Zei huuv is een aantal jaren bezig met wat men meent te moeten verstaan onder praktisch buurthuiswerk. In een nieuwe, snel groeiende wijk in Emmen is dit werk aangeslagen en heeft